

også efter modtagelsen af bind 1-3, som hun forsvarede for den filosofiske doktorgrad. Det var nemlig langt fra kun roser, der lød fra opponenternes og anmeldernes side. Kritikken skal ikke gentages her. Nogle mangler blev rettet i bind 4, et par nye kapitler føjet til efter kritikernes anbefaling, men i sin substans er værket videreført, som det er tænkt fra starten. Det er fortsat overvejende en materialefremlæggende bygningshistorie; den byhistoriske del er langt svagere, i dette bind dog ikke så svag som i bind 1-3, men det skorter slemt på et analyseniveau, der kan hæve stofmassen op over karakteren af kildesamling. Den socialhistoriske dimension, der kunne have fyldt et københavnsk bysamfund af mennesker i disse bygninger, savnes stærkt, og er med til at give værket et noget antikveret præg, så det måske lige så godt kunne være udkommet for 100 år siden.

Det besynderlige personregister peger i samme retning. Hvordan har Kirsten Lindberg fået den besynderlige ide med et delvist navnerregister, hvor personerne skal søges på fornavn? I hvert fald ikke fra moderne videnskabelig byhistorie. Når navnerregistret tilmed af en eller anden uigennemskuelig grund kun omfatter bygmestre, arkitekter og håndværkere, bliver miseren kun så meget større. Forestiller forfatteren sig måske, at værket henvender sig særligt til læsere, der søger oplysninger om disse erhvervsgrupper? Bogens brugere må vente til bind 6 med at få et samlet navnerregister over alle personer i hele værket opført efter efternavn. Til den tid må vi også håbe, at Kirsten Lindberg bruger tid på at identificere i det mindste de mest kendte af de personer, som hun tilsyneladende ikke kender fornavn på, og derfor muligvis heller ikke deres status og betydning. Når en billedhugger Quellinus i dette bind 5 opføres med spørgsmålstegn ved for-

navn (s. 568), må man spørge sig selv, om det er fordi, Kirsten Lindberg ikke kender den berømte billedhugger Thomas Quellinus' fornavn (hovedværket om ham er heller ikke blandt de benyttede værker) eller blot ikke har villet bruge tid på at få det med i et fornavnsnavnerregister! Bygmester »Steenwinckel« (s. 283), »Steenwinckel« (s. 294), »Stenvinckel« (s. 568) får vi heller ikke fornavn på, ligesom det overlades læseren selv at overveje, om det mon ikke kan være den bekendte Hans van Steenwinckel? Hans fornavn kendte hun godt i bind 4, selv om hun heller ikke der holder sig til én stavemåde af efternavnet! Under alle omstændigheder vil det også være en god ide at få styr på den accepterede navneform i det endelige personregister i bind 6. I betragtning af, at året for den store brand i 1728 er sat som slutår for undersøgelsen på titelbladet af hvert bind, og bygningsundersøgelsen alligevel i mange tilfælde føres frem til 1740, ikke mindst i dette bind, havde det været god brugervejledning at anvende en titel for hele værket, som faktisk dækker over indholdet.

De kritiske bemærkninger til trods vil vi med fuldførelsen af dette værk stå med et langt bedre grundlag for at undersøge og skrive det københavnske bysamfunds historie navnlig i 1600- og første halvdel af 1700-tallet på videnskabelig basis. Til det formål rækker det metodiske og teoretiske anlæg i dette værk i sig selv ikke.

John T. Lauridsen

Viggo Kamp Nielsen: *Købmændenes tid. En vestjysk slægt gennem 350 år.* (Eget forlag, 2000). 229 s., 295 kr.

Slægtshistorie kan være mange ting. Det kan være utrolig snævert med opremninger af, hvem der fik børn med hvem og hvornår. Det er for nogle in-

teressant nok, men ikke for en lidt bredere offentlighed. Det kan imidlertid også gøres på den måde, at personer sættes ind i en samtid og levendegøres for læseren. Det betyder pludselig, at slægtshistorie får langt større offentlig interesse.

Det er på den måde, overlæge Kamp Nielsen har grebet sin slægtshistoriske undersøgelse an. Bogen følger en vestjysk slægt fra ca. 1550 og frem til omkring 1900. En pointe er den nære slægtsforbindelse mellem præster og købmænd, men snart samler den sig om købmændene. Det er lykkedes forfatteren at perspektivere sin fremstilling, idet han er i stand til at påvise, at familien snart slår sig ned i Lemvig, senere er det Randers, der i årene omkring 1800 står i centrum, og endelig flyttes familiekroniken igen mod vest, til Ringkøbing.

Det er karakteristisk for forfatteren, at han konstant sætter sin familie ind i samtidens politiske og økonomiske sammenhæng. Hvad betød reformationen? Hvad indebar enevælden i 1660 og – i den sidste del af bogen – hvad medførte de nye økonomiske muligheder med landbrugets omlægning og den tidlige industrialisering for familien i sidste tredjedel af 1800-tallet?

Undersøgelserne er bygget op over kirkebogsstudier, ikke i Danmark som udgangspunkt, men i USA, hvor forfatteren opholdt sig nogle år. Det er med andre ord mormonfilm, der har dannet grundlag for de indgående analyser. Bogen er gennemillustreret, om muligt med illustrationer, der er tæt knyttet til familien, og ellers med kirker og topografica fra de steder, hvor familien levede. Det hele afsluttes med fyldige litteraturhenvisninger.

For mange slægtshistorikere vil bogen rumme en sand rigdom af inspiration. Den viser illustrativt, hvordan man kommer videre med et ofte omfattende navnestof. Det betyder med andre ord,

at bogen kan danne skoleeksempel på, hvordan der kan skabes liv i familiens forfædre.

Henrik Fode

Søren Bitsch Christensen m.fl. (red.): *Lars Rasmussen: Set fra Samsø. En købmands erindringer om øen, handel, politik og åndsliv i 1800-tallet.* (Købmandsgården, eget forlag, 1999). 484 s., 395 kr.

Lars Rasmussen var født i et småkårs-hjem i Slagelse i 1817. Han fik, hvad vi i dag ville kalde en merkantil uddannelse og etablerede sig i 1844 som købmand i Ballen på Samsøs sydøstkyst. Forretningen har i begyndelsen god fremgang. Men krisen i 1857 slår bene væk under ham. Han må begynde forfra under mere beskedne forhold, men i 1866 og igen i 1886 må han lukke på ny. Lars Rasmussen var en driftig, og måske for aktivt udadvendt, forretningsmand, og han synes altid at have haft meget svært ved at inddrive sine store udestående fordringer. Han driver den i ordets egentligste forstand »blandede landhandel« og går ikke ind i den specialisering, der i de senere årtier af 1800-tallet sætter ind med udskillelse af detail- og engroshandel og koncentration om bestemte produkter: brændsel, grovvarer, eksport af landbrugsvarer osv.

Lars Rasmussens liv og udvikling afspejler om noget »de folkelige bevægelser«. Som ung kommer han i nær forbindelse med det vakte miljø i Sydvestsjælland, så glider han over den tidlige Indre Mission til grundtvigianismen, der sammen med en grundfæstet folkelig politisk holdning bliver bærende for hans omfattende udadvendte virke.

De nu udgivne erindringer former sig som en stærkt personlig afrapportering af det kulturelle, politiske og religiøse liv, som det blev oplevet fra en aktiv og